

Бійці харківських театрів: Ярослав Подшивалов, Олександр Щукін, Максим Богаєнко

Підготували Юлія Щукіна та Юлія Швець

З початком повномасштабного вторгнення в Україну ситуація у Харкові театральному – одна з найкритичніших на мапі країни. Прем'єри, заплановані на кінець лютого і березень 2022 року, в кількох державних театрах не вдалося здійснити і рік потому. Репетиційний процес лише в театрі ляльок відновився наприкінці весни. Драматичні театри не мали дозволу грати для глядачів (з міркувань безпеки) та навіть репетирувати. Більшість працівників театрів або виїхали за межі міста, області, країни, або зайнялися волонтерством. Проте ситуативно склалася мистецька колаборація діячів харківських державних та приватних театрів з установами міст і навіть країн, в яких вони тимчасово опинилися. Творець театру «Нафта» Артем Вусик вже навесні відновив театр у Львові; режисер Харківського театру ім. Т. Шевченка Олександр Ковшун з частиною колективу скооперувався з митцями сцен Вінниці та підготував прем'єру «Хлібне перемир'я» Сергія Жадана, а також ініціював участь (по факту, пере-можну!) репертуарної вистави «Шевченківців» «Калігула» на III Багдадському та VII Ербильському міжнародних фестивалів. Керівник «Харківського театру для дорослих» Кирило Душин в Мукачівському театрі поставив комедії «Дівич-вечір...» і «Білка з облізлим хвостом». Дипломниця ХНУМ ім. І. П. Котляревського Юлія Бондарчук поставила казку Неди Нежданої «Зоряна мандрівка» у театрі ім. Лесі Українки (м. Кам'янське). Софія Мельникова поставила і зіграла моновиставу за документальними свідченнями про війну «Drama Queen» у Ризькому Dirty Deal Teatro, а Ольга Турутя-Прасолова втілила «Лісову пісню» з акторами різних етносів у Театрі Брага (Португалія). Після звільнення Харківської області мистецьке життя Харкова пожвавилось. У грудні 2022 останнім на неокупованих територіях України позбувся свого зв'язку з російською символікою Харківський драматичний театр, який оновленим творчим складом випустив «Возлюби ближнього свого» за Е.-М. Ремарком (режисер Володимир Давиденко). Головний режисер Театру ім. Т. Шевченка Степан Пасічник поставив український народний фарс часів війни «Нехай щастить!».

Від початку дії воєнного стану частина акторів та акторок (!) Харкова пішли в лави Нацгвардії та ТРО. Деяким з них ми поставили запитання:

1. Чи були ви готові до війни? Знали про її неминучість?
2. Як не втратити віру в мистецтво, яке, на жаль, не змогло запобігти війні?
3. Що змінилось у вашому світогляді з початком війни, як змінилися ваші моральні й мистецькі орієнтири?
4. Чи можете згадати кілька українських фільмів, вистав, які зачепили за живе?
5. Що будете робити після закінчення війни, або що зробите найперше?
6. Що надихає й допомагає триматись у важкі часи? Звідки черпаєте сили для оптимізму?

Ярослав Подшивалов (н. 1993, здобув у 2015 році фах актора і режисера театру анімації ХНУМ ім. І. Котляревського (курс Світлани Довлеатової). Працював у харківських недержавних театрах «Арабески», «Нафта»; від 2019 року – актор Харківського українського драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка. Основні ролі: Глухонімих («Самозубець»), Рей («Королева краси»), Буч («Примадонни»). 26 лютого 2022 року мав вийти на сцену в ролі Зарембського у виставі «Маклена Граса»).

1. До 2014 року взагалі не уявляв, що може бути війна росії з Україною. Для мене, народженого в росії (рідня батьків – уся там), той рік став переламним. До вступу до університету я, можна сказати, мислив «проросійськи», але під впливом своїх університетських педагогів Степана Пасічника і Наталії Цимбал та подій Революції Гідності мої політичні та культурні орієнтири змінилися. Тоді я збагнув, що за жодних обставин не працюватиму в російськомовному театрі. Протягом останніх восьми років – з факту анексії Криму і частини Донбасу – я розумів, що війна

неминуча. Теоретично. Та як можна бути готовим практично? До того, щоб бачити смерть, не підготуєшся. Я проходив строкову службу в Нацгвардії і підписав резервний контракт, розуміючи, що конфліктом на Донбасі не обмежиться. Тим паче, що було чимало військових провокацій з боку, як каже пан Стерненко, «тимчасово існуючої російської федерації». Тому мій план на випадок війни був простий – вертатися до своєї частини Нацгвардії. І 24 лютого мені навіть думати не довелося.

2. Я не втратив віру в мистецтво, а от запобігти війні мистецтву не вдалося, адже для цього державі треба було цілеспрямовано вкладати в патріотичне виховання нації певні ресурси. Ми ж бачимо, що до 2022 року багато людей, які свідомо або несвідомо були споживачами російськомовного контенту, тим самим заохочували війну. Якби після 2014 року всі перейшли у побуті на українську, відчули себе нацією на засадах українства, тоді б, можливо, і події 2022 були в нас іншими. Я не можу судити про всю Україну, але, наприклад, у Харкові й зараз багато топонімів залишилися пов'язаними навіть не з українськими радянськими діями, а з російськими культурними. Чому в нас пам'ятник Жукову, а не Петру Болбочану, який як військовий діяч має стосунок до Харкова? Чи був Театр ім. Пушкіна – російський поет в історії нашого міста жодним чином не відзначився. На відміну від письменників, режисерів, акторів, які жили, творили тут і вплинули на образ міста. «Червоний ренесанс» – це суцільно Харків, квінтесенцією якого стали долі і творчість мешканців Будинку «Слово». Виходить, що спочатку націю «перепрошили» терором і голодом, а потім насадили суспільству «радянські цінності», і народилися та зросли покоління, які вважають, що Харків – російськомовне, а може, вже й російське місто? В нашому місті нема театрів ім. Леся Курбаса, ім. Миколи Куліша... Ще сто років тому інтелектуал Микола Хвильовий проголосив: «Геть від Москви. Дайош Європу!» А ми не почули. Зараз маємо на околицях Харкова поспіхом перейменовані вулиці Чистякової, Бучми, Куліша, а центр у нас «окупували» представники «великої рускаї культури» – центральний парк ім. Горького (а він був українофобом), вулиця Пушкінська... Попри все це, я бачу велику перспективу в молоді, яка після 2014 року, і особливо після повномасштабного вторгнення, змінила свої погляди на проукраїнські. Коли ми під українським кутом подивимося на всіх своїх і чужих авторів, критично оцінимо різні періоди власної історії та зробимо висновки з новітньої історії 2014–2023 років, тоді матимемо шанс уникнути нової війни.

3-4. Зараз, на жаль, не маю часу дивитися кіно. Тільки відео з низки історичних ютуб-каналів: «Історія без міфів», «Історія для дорослих», «Імені Т. Г. Шевченка». Факти і їх трактування дуже цікаві та корисні, бо формують український світогляд. Шкода, що багато часу я витратив на інше, непотрібне. Якби одразу з «нульових», коли пішов до школи, моє покоління орієнтували би не на «почитай Пушкіна», а «почитай Йогансена...». До речі, абсолютно розкішний його роман «Подорож у Слобожанську Швейцарію» я прочитав із захватом! Засади приналежності

Україні необхідно прищеплювати з дитячого віку, бо поганого люди й самі навчаться.

5-6. На війні нема часу думати, чим займатимусь після Перемоги. До неї ще треба дожити. Після 24 лютого я звик жити одним днем. Звичайно, є справи недороблені... «Маклена Граса», яку ми готували зі Степаном Пасічником – нам забракло трьох днів, щоб обидва акторські склади вийшли до глядачів. Найцікавіше, що історія повторилася. «Маклена Граса» була останньою виставою Куліша і Курбаса, яку вони зробили в «Березолі». Хотілося б після Перемоги все ж таки зіграти Зарембського, бо ця постановка «Маклени Граси» мені дуже подобається. Імпонує, що ідеї, закладені у виставу Пасічником, і ця історична сцена – все це пов'яже з поколінням «Березоля». З Курбасом, Гірняком та іншими. Для мене – це велика честь. Ще хотілось би завершити роботу над виставою за ідеєю Майка Йогансена (його текст зберігся не повністю) і сучасним текстом Сергія Жадана «Алло, на хвилі 477» в постановці Вірляни Ткач. А нових планів поки не будую, бо намагаюся бути корисним тут. Всі думки спрямовані на Перемогу. Бо якщо не буде Перемоги, то знову «не стане» ані Курбаса, ані Куліша, і вистави «Мина Мазайло», яку влада заборонила на півстоліття, і в якій я граю Комсомольця. Не буде і П'ятого Харкова, за висловом Юрія Шевельова. Тому ми всі тут стоїмо заради нашої України. Особисто я за це стою. І ми Переможемо, Слава Україні!

Олександр Щукін (н. 1983, 2004 року здобув фах актора ХНУМ ім. І. Котляревського (курс Михайла Тягниценка і Людмили Шульги)). Працював у Харківському драматичному театрі, Чернігівському Молодіжному театрі, проєктах Тихона Тихомирова (Київ) «Як витратити мільйон, якого нема» і «Тільки любов, нічого особистого». Від 2018 – актор Харківського ТЮГу. Ролі: Гарольд («Гарольд і Мод»), Алекс Коротун («Механічний апельсин»), Треплев («Чайка»), Яша («Вишневий сад»), Степан («За двома зайцями»), Сашко («Зачарована Десна»), Сандлер («Як витратити мільйон...»), Сімурс о'Кліф («Країна під пагофбами...»), Момо («Все життя попереду»).

1. Що я можу сказати про війну, перебуваючи зараз, коли пишу відповіді, в укріпті, в індивідуальному захисті та у військовій формі з шевроном-прапором України на рукаві, на укріплених позиціях під Харковом? Містом, де мій дід. Містом-Домівкою моїх рідних і мого сина, моїх друзів. Містом мого дитинства, студентства, свідомого і несвідомого життя. Містом, яке я прагну допомогти зберегти у складі моєї рідної України. Можу повторити, що за російською мовою і культурою приходять російські танки. Я це знав,

але все не міг скласти думки у слова. Після перших ракет по Україні вони склалися самі. Проти сили немає іншого дієвого засобу, крім сили. Бо, на жаль, «прекрасним і розумним» не зупиниш руйнівну хвилю, що вбиває наших дітей... Тому від початку березня наполегливо звертався до військкомату, щоб мене прийняли до лав ТРО. У Харкові кількість добровольців була такою, що мене поставили «у чергу», але 13 березня я присягнув народові України.

Коли у 2014 році після Революції Гідності РФ напала на Україну, мало хто був до цього готовий. Але щоразу, коли прикмети війни нагадували про себе (втомлені солдати у транспорті), мій здоровий глузд підказував, що «неоголошена» війна стане відкритою. Це лише питання часу. Безпосередньо перед вторгненням я не готував тривожної валізи. Відпрацював важку різдвяно-новорічну кампанію; зіграв нову роль у «Лісовій пісні» на сцені ТЮГу (25 лютого, в день народження Лесі Українки, і кілька днів потому мали бути наступні покази). У січні відбулася дорога мені прем'єра «Назара Стодоли» (задля ролі якого я з серпня не голів вуса). Вдруге готувався зіграти її до дня народження Кобзаря 9 березня...

Коли війна почалася відкрито, мені, як це не жахливо, стало легше дихати. Докори сумління від 2015 року, коли я через поранення змушений був припинити волонтерську діяльність (займався постачанням медикаментів у зону АТО), перестали бути тягарем і склалися у слова. Доки тувинець, чечен, вірмен, казах, бурят, хант, чуваш, москвит, кубанський, белгородський, таганрозький «козак» і т. ін. будуть відчувати себе «імперцями», що б вони не говорили, не думали – вони нас не зрозуміють.

2-3. Як «священнослужителі», так і «мистецтвслужителі» після введення воєнного стану прийшли до лав ТРО ЗСУ, втім, не втрачають віри ані в Бога, ані в Мистецтво. Як першому, так і другому є місце усюди... І на війні. І хто сказав, що під час військової служби я перестав бути актором? Від своєї сутності в жодні «пікселі» не сховаєшся. Тож інколи від моїх акторських розіграшів потерпають не лише особи солдатсько-сержантського складу, а й військовослужбовці старшого і вищого офіцерського складу. Насправді ж знову відчуття себе актором, вийти на імпровізовану сцену перед маленькими глядачами, переодягнутися і перевтілитися у мене від 24 лютого вийшло лише одного дня. На день святого Миколая керівник відділу Морально-психологічного забезпечення домігся, щоб саме я привітав дітей військовослужбовців перед показом нової вистави мого рідного театру «Як хоробрий Кравчик свій страх шукав». Я провів дві інтермедії без репетицій, без часу на опанування тексту. Приїхав з військової частини до ТЦ «Нікольський», на паркінгу якого театр зараз вимушено показує свої вистави, і на ходу вскочив не лише в костюм, а й у образ. І знову відчув добре знайомий всім акторам «адреналін». Був надзвичайно зворушений тим, що деякі колеги з театру спеціально приїхали на цей захід, щоб мене побачити. Було відчуття, ніби дев'ять місяців не бачив свою театральну родину.

4. Для мене «подивитися кіно» – це синонім «бути вдома», але не до того на фронті. І хотів би перемкнутися та про-

сто «подивитися фільм», але розслабитися не можу, бо постійно думки про інше. Або від хронічного недосипання, якщо вже розслабляєшся, то одразу ж і «виключаєшся». На свято Незалежності України замполіт запропонував подивитися фільм «Захар Беркут». Принесли проектор, зімпровізували екран, на якому брифінги з воєнними доповідями показують, – але не вийшло. Сконцентрувати увагу на чомусь мистецькому в умовах війни важко. Хіба ролик подивитися або пісню послухати... У Святвечір 24 грудня мав трохи вільного часу, то вирішив подивитися розрекламований комедійний серіал. Але навіть одну серію не подужав, хоча на півтори доби післясмач фільму «розцвітив» мої військові будні.

5. Я щодня маю справу зі смертю ворога і друга. Буду живий – побачите, що я робитиму після закінчення війни. А як не побачите, значить, цього Вам і не треба було знати))).

Максим Богаєнко (н. 1990, випускник 2016 року кафедри майстерності актора і режисури театру анімації ХНУМ ім. І. Котляревського (курс Світлани Фесенко). Основні ролі: Назар Стодола в однойменній виставі Харківського ТЮГу; Лаєрт у «Гамлеті» («Найкращий дебют» на Всеукраїнському фестивалі-огляді «Прем'єри сезону»).

1. 23-го лютого я був у кафе зі своїм другом, і ми ще одній людині палко доводили, що нічого подібного не станеться. Я був абсолютно не готовий до війни й був упевнений, що це все неперевірені чулки або ж чийсь «страшилки».

2. Якщо поглянути на російське мистецтво, то воно майже все – імперсько-воєнізоване. Навіть Пушкін з Лермонтовим. Звісно, технічно вони чудові поети, але водночас – адепти імперського мислення – тому-то в росії свободою ніколи й не пахло. У нас же, можливо, в якомусь сенсі, мистецтво здається технічно простішим, враховуючи неймовірний одвічний тиск на нього з боку величезної імперії. Однак, воно практично все – про любов, кохання, про козаків, про вольності наші, й пробуджує до якоїсь доброї дії. Отож, якщо коротко: російське мистецтво сприяло й готувало війну, українське – навпаки, запобігало їй. Це, до речі, є відповіддю і на попереднє питання – про неминучість війни. З огляду на основну спрямованість російського мистецтва, тепер я чітко розумію, що війна була неминучою, раніше ж про те, що хтось здатен мистецтвом використовувати як інструмент війни, у мене чомусь навіть думки не було.

3. Війна чимало питань поставила руба, і не було часу вагати. Потрібно було діяти, бо я лише так сприймав свою роль у світі. Зараз я відкинув багато зайвого у своєму житті. Мені стали важливі думки людей, які поряд зі мною,

чи розуміють вони, що в світі відбувається, чи розуміють, чому й за що я пішов воювати. Я багатьох наших хлопців питаю, хто з них і за що воює, – мені стали вкрай важливі ці світоглядні речі. З приводу зміни моральних орієнтирів можу сказати, що у мене все з моральними орієнтирами нормально (усміхається), я людина толерантна й відкрита. Але щодо ненависті до клятої русні, то так, ненависть існує. Хоча в мене багато родичів залишилось там. Брат мені на початку війни звідти казав, мовляв, не панікуй, зараз за три дні ми вас звільнимо, і заживете як люди... З тих пір у мене зв'язок з ним обірвався, та й з усіма російськими родичами. Хоча в мене є там друзі, котрі вболівають за Україну. Я за них теж переживаю, дуже хотів би, аби вони звідти виїхали... Про мистецькі орієнтири – мені подобається все, що нині відбувається в нашому культурному просторі. Подобається співпраця наших митців з європейськими. Українську культуру я став сприймати більше в контексті світової. Гадаю, що Україна нині входить в епоху Відродження – я навіть поділив його на окремі періоди (усміхається). 2014 рік – це раннє українське Відродження. Потім воно було «середнім». Зараз воно «високе». А згодом буде... героїчне – після нашої Перемоги.

4. Ще коли я був студентом, мене вразив фільм «Плем'я», хоча він дещо важкий для сприйняття. Пам'ятаю, як з друзями ходили на фільм «Поводир». Я цю стрічку пам'ятаю в деталях. Вона і моїм друзям сподобалась. Яскраве враження – стрічка «Безславні кріпаки» про Тараса Шевченка. На мій погляд, це сильна сучасна комедія. Багато фільмів, які виходять, я, на жаль, не бачу – просто не маю часу, аби спокійно подивитись. Слухаю, коли хтось із моїх друзів розмовляє про українське кіно, намагаюсь запам'ятовувати назви. От фільм «Дике поле» за Сергієм Жаданом подивився би з охотою, але ще теж руки не дійшли. Тобто, у мене ще все попереду.

5. Після закінчення війни найперше поїду у Крим, аби там з друзями в компанії заспівати гучно-гучно «То моє море» – ось така у мене мрія. Якщо ж казати про якусь конкретнішу діяльність, то в мене багато планів. Але не хочу про них розповідати, бо зараз я військовий, і маю зробити все, щоб війна скінчилася. Вірю, що в Україні після перемоги буде багато можливостей – у всіх. Однак, тепер треба триматись, стояти і вистояти... 2023 року буде Перемога – я в цьому абсолютно певен.

6. Оптимізм... Можливо, ця риса у мене від мами. Вона мені казала, що, як би важко не було, – далі все одно буде добре. Головне – потрібно не скиглити, а приймати ситуацію, яка виникає, жити в ній і намагатись тут і зараз покращувати щось для людей, які коло тебе. Все буде добре – це те, що я зараз і друзям своїм, і всій Україні хочу сказати. Тому що в нас потужне військо українське. Це не тільки ЗСУ, це всі, хто допомагає нам сьогодні. Це волонтери, ті, хто допомагають коштами, всі, хто вірить в нас і в нашу Перемогу. Ми самі це бачимо, і весь світ вже це побачив і зрозумів, хто такі українці. Тому ми маємо позитивно дивитись у майбутнє. Та й іншого виходу у нас нема, інакше навіщо нам, українцям, жити (сміється).

Паша Лі загинув 34-річним

Актор Павло Лі.

Павло Лі (10 липня 1988, Євпаторія – 6 березня 2022, Ірпінь) – український актор театру і кіно, дубляжу, співак, композитор. Знімався у фільмах «Штольня» і «Тіні незабутих предків» Любомира Левицького, «Правило бою». У фільмі Ахтема Сеїтаблаєва «Мирний 21» про героїзм луганських прикордонників улітку 2014 року його персонаж на одному з допитів розповідає свою біографію: що батько в нього – кореець, мама – із Західної України, а сам він – гуцул, який народився в Євпаторії, чим збиває з пантелику того, хто допитує. А це, власне, біографія Павла. З дня вторгнення росії в Україну він став волонтером в Ірпені, допомагав людям з евакуацією (налагоджував процеси), координував збір і роздачу гуманітарної допомоги. Загинув 6 березня 2022 року, їдучи в цивільній машині з іншими волонтерами. Повернувши на одну з вулиць, авто потрапило під обстріл російських солдатів. Загибель Павла – це військовий злочин загарбників, оскільки він не був військовим. 6 червня 2022 року його нагородили орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

Андрій Федінчик звернувся до росіян

Український актор Андрій Федінчик, який знімався в багатьох серіалах (головна роль, зокрема, в «Авантюрі на двох») і зіграв Олексу Савицького у фільмі «Крути 1918», нині воює в теробороні Збройних сил України. Актор звернувся до росіян та спробував їм донести, що їхня влада нахабно їм бреше. «Якщо вам досі розповідають про те, що тут росіяни рятують росіян від нацистів та фашистів, то я як головний нацист та фашист України, наполовину росіянин, який все життя розмовляє російською мовою та не чує жодного слова докору, скажу, що головний нацист та фашист в цій ситуації – це ваш керівник, який хворий. Якщо ваших чоловіків та синів змушують їхати сюди, то відмовляйтеся, виходьте на мітинги, бо це стосується не лише нас. Везти муть вас сюди з однією ціллю: убивати або помирятися».